

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

«KELISHILDI»

Oliy va o'rta maxsus ta'lif
vazirligi

Kamirov

2021 y.

«TASDIQLAYMAN»

TDSHU rektori
G.Rixsiyeva

D.B.

«15 « 07 2021 y.

5A120701 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik
magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun
maxsus (ixtisoslik) fanlaridan
D A S T U R

Toshkent - 2021

Annotatsiya

Dastur 5A120701 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun maxsus (ixtisoslik) fanlaridan 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish (mumtoz tillar bo‘yicha) ta’lim yo‘nalishining 2017-2018 o‘quv yili uchun tasdiqlangan o‘quv rejasidagi fanlar asosida tuzilgan.

TUZUVCHI:

Sodiqov Q.P. – TDShU «Mumtoz filologiya va adabiy manbashunoslik» kafedrasi professori, fil.f.d.

Taqrizchilar:

To’xliyev B. – TDShU «Mumtoz filologiya va adabiy manbashunoslik» kafedrasi professori, fil.f.d.

Alimuxammedov R. – TDShU «Mumtoz filologiya va adabiy manbashunoslik» kafedrasi dotsenti, fil.f.d.

Dastur Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2021 yil 01 iyuldagи 11-sonli majlisida muxokama qilingan va tasdiqlangan.

Kirish

Mazkur dastur Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti magistraturasining 5A120701 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik mutaxassisligiga kirish imtihonlari uchun tuzilgan va unda 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish (mumtoz tillar bo‘yicha) ta’lim yo‘nalishi o‘quv rejasidagi Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik va O‘zbek mumtoz adabiyoti fanlariga tegishli mavzular qamrab olingan.

Universitet magistraturasi mutaxassisliklarining barchasida mutaxassislikka mos fanlar bo‘yicha kirish imtihonlari yozma ish shaklida o‘tkaziladi. Yozma ishlar topshiriqlari uch qismdan iborat qilib belgilanadi va 100 ballik baholash mezonlari qo’llanadi:

- 1.Birinchi qism fanning umumnazariy masalalari – 30 ball;
- 2.Ikkinchi qism tegishli mamlakat yoki mintaqaga oid masalalar – 30 ball;
- 3.Uchinchi qism sharq tillaridan tegishli mazmun va hajmdagi matnlarning ona tiliga yozma tarjimasi – 40 ball.

100 ballik baholash mezonlari dastur nihoyasida keltiriladi.

I.Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik

Kirish. “Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik” tushunchasi va uning nazariy asoslanishi. Yo‘nalishning o‘rganish doirasi va yo‘nalishlari. Uning boshqa fanlar bilan aloqasi.

Tekstologiya va uning tarmoqlari. Matn tuzish an’analaring yuzaga kelishi va tarixiy taraqqiyoti. Matnni manbashunoslik va matnshunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etish.

Mumtoz matnlarni nashrga tayyorlashning ilmiy prinsiplari. Asarni asl manbadan o‘qish va uni hozirgi yozuvlarga o‘girish. Transkripsiya va ilmiy transliteratsiya. Ularning tanlanish prinsiplari. Ilmiy-tanqidiy, yig‘ma matnlar tuzish yo‘llari. Ilmiy nashrlarda matn tilini saqlash. Ommaviy nashr masalasi.

Matnshunoslikning yordamchi sohalari. Sfragistika. Epigrafika. Numizmatika. Paleografiya. Klassik matnlarni o‘rganishda bu sohalarning tutgan o‘rni.

Klassik matnni tavsiflash usullari. Qo‘lyozmalarni birlamchi va monografik planda tavsiflash. Mumtoz matnlarni o‘rganish metodologiyasi. Mumtoz asarlarni tilshunoslik nuqtai nazaridan o‘rganish. Matn tili va uning adabiy til tarixini o‘rganishdagi o‘rni. Matn tilini tarixiy-qiyosiy aspektida o‘rganish. Matn tilini o‘rganishning nazariy masalalari. Matn uslubi masalalari. Tilshunoslikda va sharqshunoslikda shakllangan ilg‘or metod va usullar. Ulardan foydalanishning optimal yo‘li.

Asar qo‘lyozma nuxxalarini qiyosiy jihatdan o‘rganish. Nuxxalar o‘rtasida yuzaga kelgan tekstologik farqlarni, matn tili bilan bog‘liq yuzaga kelgan o‘zgarishlarni ko‘lyozma ko‘chirilgan davr tili nuqtai nazaridan tahlil qilish.

Asarning til va uslubiy o‘zgachaliklarini belgilovchi birliklarni aniqlay bilish va ularni tahlil etish. Asaring fonetik xususiyatlari bilan bog‘liq masalalar. Asarning leksik-semantik xususiyati bilan bog‘liq masalalar va ularning yechimi. Asarning morfologik o‘zgachaligi bilan bog‘liq masalalar va ularning yechimi. Asarning sintaktik-stilistik xususiyati bilan bog‘liq masalalar va ularning yechimi.

Klassik matn tili va hozirgi jonli tillar munosabati masalasi.

II.O‘zbek mumtoz adabiyoti

Badiiy matn tushunchasi. Matn poetikasi. Poetikaning nazariy masalalari. Klassik tur va janrlar. Klassik janrlarning o‘tmishda qo‘llanilgan atamalari. O‘tmish adabiyotshunosligi. Uning metod va yondashuvlari. Hozirgi adabiyotshunoslik, uning metod va yo‘nalishlari. Hozirgi zamon adabiyotshunosligida klassik matnlarni o‘rganish bilan bog‘liq holda yuzaga kelgan nazariy masalalar.

O‘tmishda yaratilgan badiiy asarlarni tarixiy davrlar nuqtai nazaridan o‘rganish. Adabiyot tarixini davrlashtirish masalasi.

Xalq og‘zaki ijodining eng eski namunalari, ularning manbalari. Xalq og‘zaki ijodi janrlari va ularning nazariy masalalari.

Yozma adabiyot va uning tarixiy taraqqiyoti bilan bog‘liq masalalar. Yozma adabiyotning klassik bosqichi. Klassik adabiyot tushunchasi. Uning muhim belgilari.

Mumtoz adabiyotni ilk manbalar, asar qo‘lyozmalari, tarixiy asarlar, tazkiralar, o‘scha davrlarda yashab o‘tgan olim va shoirlarning ma’lumotlari asosida o‘rganish.

Mumtoz matnlarni janr xususiyatlariga ko‘ra o‘rganish.

Devon tuzish an’analari.

Sharq adabiyotida xamsachilik an’analari.

Falsafiy dostonlar. Qahramonlik dostonlari.

Adabiyot tarixida tazkirachilik an’analari.

Tarixiy-badiiy asarlar.

Epistolyar janr va uning badiiy o‘zgachaligi.

Klassik adabiyotda an’anaviylik va uning nazariy masalalari.

III. MUTAXASSISLIKKA OID MATNNI O‘RGANILGAN SHARQ TILIDAN ONA TILIGA TARJIMA QILISH(600-800 b.b.)

Magistraturaga qabul sinovlarining birinchi bosqichida mutaxassislik fanlaridan yozma ishlar topshiriqlari bo‘yicha talabalar bilimini baholash mezonlari

Qabul sinovlarini baholash uchun maksimal baho - **100 ball** etib belgilanadi.

Mutaxassislik fanlari bo‘yicha kirish sinovi biletlarining har birida 3 tadan savol bo‘lib, ular quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

1. Birinchi va ikkinchi savollar mutaxassislik fanlariga tegishli bo‘ladi. Ularning har biriga yozilgan javoblarni baholash **30 ball** doirasida amalga oshiriladi.

Savol bo‘yicha javoblarni baholash quyidagi jihatlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi:

- nazariy va amaliy bog‘liqlikda yoritilgan;
- mazmunni yoritishda mustaqil ilmiy mushohada yuritish iqtidori mavjudligi;
- nom va ilmiy atamalarni bilish darajasi;
- keltirilgan faktlarning hozirgi davrdagi jarayonlar, o‘zgarishlar bilan o‘zaro aloqadorlikda ochib berilganligi, chuqr ilmiy tahlil etilgan hamda xronologik jihatdan to‘g‘ri yoritilganligi;
- muammoni tizimli mustaqil tahlil qilganligi, o‘z fikrini erkin va mustaqil ifoda eta olganligi.

BAHOLASH SHKALASI:

1. Fikr aniq va izchil ifodalangan, barcha savollar mutlaqo to‘liq yoritilgan va bunda tegishli ilmiy adabiyotlarga tayanilgan va har tomonlama chuqr asoslangan javoblarga **26-30 ballgacha - a’lo** baho qo‘yiladi.

2. Savolga nisbatan to‘liq javob berilgan, fikr izchil ifodalangan, lekin bunda tegishli ilmiy va uslubiy adabiyotlarga kamroq e’tibor berilgan bo‘lsa, **21-25 ballgacha - yaxshi** baho qo‘yiladi.

3. Savolga qisman javob bera olgan va ma’lum darajada ilmiy, o‘quv-uslubiy adabiyotlaridan foydalangan bo‘lsa, **17-20 ballgacha - qoniqarli** baho qo‘yiladi.

4. Fikr aniq ifoda etilmagan, savolga qisman bo‘lsada to‘g‘ri javob berilmagan, tegishli ilmiy, o‘quv-uslubiy adabiyotlardan mutlaqo foydalanimagan javoblar uchun **0-16 ballgacha - qoniqarsiz** baho qo‘yiladi.

2. Uchinchi savol bo‘yicha mutaxassislikka oid (ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy, badijiyl) mavzulardagi va 600 belgi atrofidagi hajmga ega sharq tilidagi matnni ona tiliga tarjima qilinadi.

Yozma tarjimani baholashda **40 ballik mezon qo’llanadi**. Matn tarjimasi quyidagi mezon asosida baholanadi:

BAHOLASH SHKALASI:

a) matnni to‘liq 100% tarjima qilsa	40 ball
b) 90 % tarjima qilsa	36 ball
v) 80% tarjima qilsa	32 ball
g) 70% tarjima qilsa	28 ball
d) 60% tarjima qilsa	24 ball
e) 50% tarjima qilsa	20 ball
j) 50% dan kam tarjima qilsa	0 ball

Tarjima hajmidan kelib chiqib, baholashda oraliq ballar korsatkichlari ham qollanishi mumkin.

Yozma ish natijalari bo‘yicha sinov yakunida yig‘ilgan ballar jamlanadi va quyidagicha baholanadi:

1. 86 - 100 ballgacha – “a’lo”;
2. 71 - 85 ballgacha – “yaxshi”;
3. 56 – 70 ballgacha – “qoniqarli”;
4. 0 – 55 ballgacha – “qoniqarsiz”

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президентининг лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишлиланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутqi. –Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2016. – 56 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараккиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганинг 24 йиллигига бағишлиланган тантанали маросимдаги маъруза 2016 йил 7 декабрь. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2016. – 48 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. - Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 488 б.
4. Абдуллаев И. Мерос ва талқин. –Т.: Фан, 2008.
5. Лихачев Д.С. Текстология. Краткий очерк. – М. - Л., 1964. – 5 б.т.
6. Рейсер С.А. Основы текстологии. Учебное пособие, изд-е 2-е. – Ленинград: Просвещение, 1978. –176 стр.
7. Рейсер С.А. Палеография и текстология нового времени. – М.: Просвещение, 1970.
8. Шамсиев П. Матншуносликка оид тадқиқотлар. – Т.: Фан, 1986. – 164 б.
9. Эйхенбаум В. Основы текстологии / Редактор и книга. Віп.З. – М., 1962. С.41-86
10. Эркинов А.С. Матншуносликка кириш. – Т.: Республика таълим маркази, 1997.
11. Набиуллаев А. Адабий манбашунослик ва матншунослик / қисқача курс –Т.: ТошДШИ, 2000.
12. Насаний М. Шарқ қўлёзмаларини тавсифлаш ва фиҳристлаш. – Т.: ТошДШИ, 2004.
13. Алиев Р. Воля исследователья, и проблема метода составления критического текста // «Писменные памятники народов Востока». Ежегодник, 1968. – М., 1970. – С. 7–16. мм
14. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966.
15. Акимушкин О.Ф. Вопросы восточной текстологии // Сов.восто-е. – М., 1988. – С. 82–89.
16. Акимушкин О.Ф. Персидская рукописная книга // Рукописная книга в культуре народов Востока. Кн. 1. – М., 1987. – С. 330–407.
17. Большая энциклопедия: в 62 томах. – М.: Терра, 2006. – Т. 3. – С. 563–564.
18. Валк С. Н. Избранные труды по археографии: Научное наследие. СПб., 1991.
19. Гришуин А.Л. Источниковедение // Литературный энциклопедический словарь. – М., 1987. –С. 139–140.

20. Гришунин А.Л. Текстология // Краткая литературная энциклопедия. Том 7. – М. 1972. –С. 444–453.
21. Гришунин А.Л. –Текстология // Литературный энциклопедический словарь. – М., 1987. –С. 436–437.
22. Добрушкин Е. М. Основы археографии. –М., 1998.
23. Каштанов С. М. Актовая археография. –М., 1998.
24. Козлов В. П. Российская археография конца XVIII-первой половины XIX в. –М., 1999.
25. Литvak Б. Г. Археография и историческое исследование//Археографический ежегодник за 1992 г. –М., 1994. С. 3-10.
26. Покровский Н. Н. О принципах издания документов XX в.//Вопросы истории. 1999. № 6.
27. Сергеев А. А. Методология и техника публикации документов//Архивное дело. –М., 1932. Віп. 1-2.
28. Теория и практика источниковедения и археографии отечественной истории. Сборник статей. М., 1978.
29. Фирдавсий. Шахнаме. Критический текст. Т.І. – М., 1960, с.9.
30. Чирков С. В. К истории разработки правил издания исторических источников в начале XX в.//Археографический ежегодник за 1984.
31. Чирков С. В. К истории разработки правил издания исторических источников в начале XX в.//Археографический ежегодник за 1984. –М., 1986. С. 64-74.
32. Чугаев Д.А. Археография и источниковедение. –М., 1969.
33. Шилов А. А. Руководство по публикации документов XIX-начала XX вв. –М., 1939.
34. Накимов М. Шарқ қўлёзмаларига доир терминларнинг кисқача изоҳли луғати. Адабий мерос. 1985, № 2 (33)
35. Намирова М. Нодир манбалар // Шарқ машъали, 1999, № 1-2. – Б.35.
36. Намирова М. Манбашуносликнинг баъзи масалалари. — «Шарқ машъали» ж-ли, 1999. Добрушкин Е. М. Основы археографии. –М., 1998.
37. Нотамов Н., Саримсоғов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча—ўзбекча изоҳли лугати. – Т.: Ўқитувчи. 1983.)